

FEMINISTIČNI

MANIFEST

2014

Četrte Svetovne konference OZN o ženskah v Pekingu 1995 sta se iz Slovenije udeležili vladna delegacija in delegacija žensk iz nevladnih organizacij. 20 let po Pekingu ugotavljamo, da večina sprejetih zavez nikjer na svetu ni bila v celoti uresničena, niti nismo dočakali 5. konference.

S četrto Svetovno konferenco o ženskah v Pekingu je enakost spolov postala civilizacijska vrednota in cilj vsega človeštva. Pravica do razvoja, enakopravno sodelovanje žensk pri odločanju v miru ali konfliktih, povečani dohodki žensk, ustrezni delovni pogoji, manj neplačanega dela, preseganje vseh stereotipov, življenje brez nasilja, pravica do zdravja, pravica do odločanja o lastnem telesu; o rojevanju in spolnosti so postali zelo pomembni cilji, ki zahtevajo konkretno ukrepanje držav in drugih akterjev.

Kazalo je, da je zavedanje o nujnosti enakosti žensk in moških tudi v naši družbi postalo splošno sprejeto spoznanje. K temu nas navajajo uspehi, ki so bili doseženi v obrambi že pridobljenih pravic, in vzpostavitev institucionlanih okvirjev za uveljavljanje enakosti žensk in moških v prvem desetletju po Pekingu. Prizadevanja organiziranega ženskega gibanja v Sloveniji so, podprta z vrsto predpisov in politik, ki jih je za odpravljanje neenakosti po spolu sprejemala Evropska unija v letih 2001 do 2006, privedla tudi do izboljšanja zakonodaje.

Razraščanje družbene krize, ki bolj bremeni ženske, pa je realna grožnja pridobljenim pravicam. Izkazalo se je, da je v kriznih razmerah, tako v Evropi kot pri nas, najprej zmanjkalo politične volje za ohranjanje že doseženih ekonomskih socialnih, političnih in osebnih pravic žensk. Vse večje breme skrbstvenega in reproduktivnega dela se ponovno prenaša na ženske in revščina se vse bolj feminizira. Sprožajo se procesi retradicionalizacije in zmanjševanja politične moči in ekonomske neodvisnosti žensk.

Enakost žensk in moških ne zanikuje različnosti, ampak terja tako upoštevanje razlik med moškimi in ženskami, pri odpravljanju družbeno neenakosti spolov. Gre za vzpostavljanje politične, ekonomske, socialne enakosti, gre za odpravljanje večkratne diskriminacije na osnovi spola in diskriminacije zaradi spolne orientacije, spolne identitete in spolnega izraza, gre za prepoznavanje in enako vrednotenje družbeno izjemno pomembnih oblik medsebojne skrbi za ljudi ne glede na obliko družine, v kateri danes živijo odrasli in otroci. Gre za enakost pri dostopu do posameznih družbenih dobrin, enakost plačila za enako delo in ne nazadnje za dejansko enakost pred zakonom.

Slovenija potrebuje razvojni preobrat. Ne moremo ga doseči, ne da bi bistveno okrepili enakost spolov. Ženske smo polovica slovenskega prebivalstva. Ženske smo bolj izobražene, delamo več, skrbimo več, čeprav zaslužimo manj in posedujemo manj kot moški, zato imamo pravico in dolžnost predlagati in zahtevati spremembe v načinu upravljanja družbe. V družbi moramo sprostiti inovativnost in socialno odgovorno podjetnost ljudi, uveljaviti organizirano solidarnost in omogočiti ekološki in socialno vzdržen razvoj, ki bo enakopravno vključil vse ljudi in kljub trenutno zoženim materialnim možnostim, vsem omogočil enakost, svobodo, izbiro, sprejetost in bistveno višjo kvaliteto življenja.

Ženske in odločanje

Leta 2014 ugotavljamo, da je delež žensk v predstavnih telesih; državnem zboru in občinskih svetih, kot tudi v vladi, precej višji v primerjavi z letom 1995. Pred dvajsetimi leti je delež žensk v Državnem zboru RS znašal le 13 %, danes je ta odstotek skoraj 38. Ženske so

v občinskih svetih leta 1995 predstavljale le 10 % vseh svetnic in svetnikov, danes jih je skoraj 32 %. Delež žensk v skupini evropskih poslank in poslancev iz Slovenije se je gibal od 28 do 50 %, in danes znaša 37,5%.

Pozitivnemu premiku smo priča šele v zadnjih štirih letih, kar gre delno pripisati sprejetju pozitivnih zakonskih ukrepov na eni in spremembam na političnem parketu na drugi strani. Pri slednjem mislimo predvsem na nastajanje novih političnih strank, ki so dvakrat zapored na predčasnih volitvah v državni zbor (2011 in 2014) zmagale in znatno prispevale k povišanju deleža žensk.

Sprejete dopolnitve zakonov niso zadostne. Zgolj dosledno upoštevanje črke zakona, brez pritiska javnosti, lahko napredek zagotovi le zakon pri volitvah v občinske svete, kjer občine niso razdeljene na volilne enote in kjer politična moč ni povsem razdrobljena.

Bistveno oviro za doseganje uravnotežene zastopanosti žensk in moških v državnem zboru predstavlja *Zakon o volitvah v državni zbor*, ki je volilne enote razdelil na volilne okraje.

Letos je prišlo do zgodovinskega premika pri sestavi vlade. In sicer je v povprečju delež žensk v Vladi RS predstavljal dobrih 12 % (najvišji je bil 28 in najnižji 0), danes pa ta delež znaša točno 40 %, medtem ko so deleži žensk v vseh drugih imenovanih in voljenih organih, ki niso voljeni na splošnih, neposrednih volitvah, bistveno nižji.

Še slabše so razmere v gospodarstvu ter znanstvenih in akademskih ustanovah. Delež žensk na vodstvenih položajih gospodarskih družbah leta 2010 ni presegal 32 %. V znanstvenih in akademskih ustanovah je delež še nižji; manj kot 10 % je dekanj in le 5 % žensk je med rednimi in izrednimi člani in članicami Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Enakopravno soodločanje žensk in moških na vseh ravneh in v vseh sferah javnega je predpogoj za uravnotežen in trajnostni razvoj sleherne družbe. Soodločanje lahko dosežemo zgolj z aktivno udeležbo žensk v vseh procesih odločanja in vključitvijo perspektive spola v vse politike in odločitve na vseh ravneh. Zato pa mora država oziroma oblast zagotoviti pogoje. Nesprejemljivo je tudi, da so ženske v politiki in širšem javnem življenju zaradi svojega spola vse pogosteje tarče posmehovanj in nadlegovanj.

Zahtevamo:

- ❖ spremembo zakona o volitvah v državni zbor – odpravo volilnih okrajev, uvedbo zadrge v prvo polovico liste;
- ❖ izenačitev spolnih kvot na 40 % v vseh treh volilnih zakonih in zamenjavanje spolov na 1. mestu na kandidatnih listah;
- ❖ uravnoteženo zastopanost žensk pri sestavi vlade, komisij, delegacij, delovnih skupin ipd. na vladni, parlamentarni in lokalni ravni;
- ❖ sorazmerno zastopanost v organih odločanja v strankah, ki sodelujejo na volitvah ter v reprezentativnih sindikatih;
- ❖ uzakonitev 40 % spolnih kvot za izvršne in upravne odbore državnih in privatnih podjetij in zavodov z več kot 30. zaposlenimi;
- ❖ sprejem ukrepov za uveljavitev enakopravnega predstavnštva marginaliziranih skupin žensk in podporo države za njihovo organiziranje;
- ❖ kampanje ozaveščanja o stereotipih, ki odrivajo ženske iz politike;
- ❖ vključitev sovražnega govora zoper ženske v redefinicijo sovražnega govora v kazenskem zakoniku in zaostritev politike pregona;

- ❖ vzpostavitev ničelne tolerance politike do sovražnega govora in nadlegovanja političark ter drugih žensk, ki delujejo na področju javnega;
- ❖ ozaveščanje mladih o pomenu spolno občutljive politike in strategijo opogumljanja mladih za aktivno državljanstvo;
- ❖ opredelitev obveznega deleža finančnih sredstev, ki jih stranke prejemajo iz proračunov, za opolnomočenje in usposabljanje žensk v strankah;
- ❖ oblikovanje take programske politike javnih medijev, ki bo zagotovila enako vsebinsko prisotnost žensk in moških;
- ❖ od vodstev političnih strank, da zastavijo svoj vpliv za napredek enakosti spolov in pravic žensk na vseh področjih.

Ženske in ekonomski položaj

Strateški cilji o ženskah, zapisanih v ekonomiji *Pekinskih izhodišč za ukrepanje*, so še vedno aktualni in pomembni. Ekonomska neodvisnost žensk je bistvena, saj le-ta omogoča ženskam, da same sprejemajo odločitve o različnih izbirah v svojem življenju enakopravno z moškimi. Samo tako lahko dosežemo dejansko enakost žensk in moških.

Dejanska in popolna ekonomska neodvisnost žensk v Sloveniji še ni dosežena, o čemer zgovorno pričajo podatki zadnjih dvajsetih let.

Stopnja zaposlenosti se je zviševala, a stopnja zaposlenosti žensk je ostala približno enako nižja od stopnje zaposlenosti moških kot pred 20 leti. Ni videti, da bo dosežen cilj EU, da bomo 2020 dosegli 75 odstotno zaposlenost žensk in moških. Med novimi zaposlitvami narašča trend negotovih zaposlitev, ki prizadenejo predvsem mlade in ženske.

Stopnja brezposelnosti žensk je bila od leta 1995 vedno na višji ravni kot brezposelnost moških, z izjemo dveh kriznih let, in se od leta 2011 še povečuje.

Plačna vrzel se giblje v letih merjenja glede na različne podatke od 4 % do 6 % na nacionalni ravni, z izjemo dveh kriznih let, medtem ko znašajo razlike v posameznih dejavnostih, poklicih in organizacijah tudi do 20 odstotkov in več.

Razlike v pokojninah žensk so posledica težjega dostopa žensk do zaposlitve, spolne segregacije trga dela, nižjega plačila, težjega dostopa do boljše plačanih in vodstvenih del, pretežnega prevzemanja bremen materinstva in skrbi za otroke in druge družinske člane. Med prejemnicami najnižjih pokojnin do 622 EUR sta dve tretjini žensk.

Varčevalni ukrepi povečujejo neenakost spolov, saj v večji meri prizadevajo ženske kot moške. Zniževanje plač v javnem sektorju je nesorazmerno močneje prizadelo ženske, saj tam predstavljajo večino zaposlenih. S preoblikovanjem varstvenega dodatka iz pravice iz pokojnine v socialni prejemek, se je bistveno zmanjšalo število prejemnic. Prav tako se je zmanjšalo tudi število otroških dodatkov, kar najbolj prizadene enostarševske družine, kjer prevladujejo matere z otroki. Večji delež neplačanega skrbstvenega dela žensk je neviden, družbeno nepriznan in neovrednoten.

Razlike v zaposlenosti žensk in moških, stalna rast brezposelnosti žensk, dolgotrajna plačna vrzel, razlike v pokojninah, velike stalne obremenitve z neplačanim delom, revščina, ki ima ženski obraz, kažejo, da večina žensk ostaja v odvisnem ekonomskem položaju. Ženske, ki živijo v revščini so izključene iz vseh ravni družbenega življenja, moči in odločanja.

Mednarodne institucije in ekonomska omrežja v besedah priznavajo enakost spolov kot odločilni dejavnik za dober ekonomski in socialni razvoj družb, dejansko pa udeležajo ekonomske modele, ki v mnogih primerih vodijo v povečevanje neenakosti spolov v družbi. Smo pred političnim izzivom, da spremenimo vrednote v družbi tako, da se ekonomski in finančni sistemi postavijo v službo družbenega in socialnega razvoja. Preusmeriti se moramo od gonje za dobičkom za vsako ceno k družbeni blaginji, od tekmovalnosti k solidarnosti in od neenakosti k enakosti. Gre za ekonomijo v korist družbene blaginje vseh, za prepoznavanje in enako ovrednotenje izkušenj žensk in moških ter njihovih prispevkov.

Zahtevamo:

- ❖ da politične odločevalke in odločevalci in še posebej vlada v Sloveniji spodbujajo ekonomsko neodvisnost žensk, vključno z dostopom do plačanega dela in ustreznih delovnih pogojev ter spremljanjem in odzivanjem na različne potrebe ranljivih skupin žensk;
- ❖ da vlada sprejme dolgoročne sistemske ukrepe v podporo podjetništva žensk;
- ❖ da vlada v aktivno politiko zaposlovanja vključi posebne ukrepe za mlade ženske;
- ❖ da vlada sprejme aktivnosti za odpravo razlik med plačami žensk in moških ter spremlja njihovo izvajanje;
- ❖ da postanejo materinstvo, starševstvo in skrb za otroka ustrezno družbeno ovrednoteno delo, ki zahteva sprejem politik za enakovredno delitev starševskih in skrbstvenih obveznosti žensk in moških;
- ❖ da postane neplačano skrbstveno delo vidno, se odrazi v ekonomskih modelih ter upošteva v socialno ekonomskem načrtovanju;
- ❖ da državni in občinski proračuni upoštevajo načelo vključevanja spola pri vseh fazah oblikovanja, načrtovanja in porabe sredstev;
- ❖ da se udeležajo antidiskriminatorne prakse pri zaposlovanju in napredovanju na delovnem mestu in da se s posebnimi ukrepi spodbudi zaposlovanje ranljivih skupin žensk.

Ženske v zasebnem življenju

Osebnosti okolščine žensk in izkušnje so različne, na življenja vplivajo tudi tradicionalne spolne vloge, tradicionalne vrednote in družbeno pričakovani vzorci delovanja žensk. Ženske z manj moči in iz marginaliziranih družbenih skupin so še posebej izpostavljene večplastnim neenakostim v zasebni in javni sferi življenja.

Področje neplačanega domačega dela ostaja trdovratno odporno na spremembe v smeri enakomernejše delitve dela in odgovornosti med spoloma. V pregledu zadnjih petdeset let ostaja delitev dela med ženskami in moškimi v zasebnem življenju izrazito asimetrična: ženske še vedno opravijo večino domačega dela. Po oceni OECD iz leta 2011 prispeva neformalno gospodinjsko in skrbstveno delo v Sloveniji skoraj 40 odstotkov BDP.

Kot ugotavlja velika evropska raziskava v vseh evropskih državah ženske opravijo večino domačega dela. V Sloveniji za tovrstno delo ženske porabijo 42 ur tedensko, moški pa 28 ur, kar pove, da ženske opravijo še »drugo« izmeno, ko pridejo domov. Največ skrbi in dela z vzgojo otrok imajo ženske v starostni skupini med 35 in 49 let, največ skrbi za ostarele pa v

starostni skupini od 50 do 65 let. To pomeni, da so zaposlene ženske srednjih let v največji meri skrbnice družinskih članic in članov (tako otrok kot starejših družinskih članic in članov), pri čemer najprej skrbijo za otroke, potem pa bodisi za partnerjeve ali svoje starše in nazadnje še za ostarelega partnerja.

Če ob tem upoštevamo še staranje prebivalstva, krčenje države blaginje, reze v socialne prejemke, nižanje plač in pokojnin, omejevanje dostopnosti do javnih storitev, se bodo še dodatno krepile potrebe po skrbi in negi v okviru gospodinjstev in družin, kar pomeni dodatno obremenjenost tistih, ki to opravljajo, in to so v večji meri ženske. Ukrepi, ki so znižali družinske dodatke, nadomestilo za dopust za nego in varstvo otroka, otroške dodatke, povečujejo tveganje revščine za ženske ter krepijo odvisnost žensk od drugih družinskih članov. Ženske v večji meri uporabljajo socialne storitve in hkrati v večji meri nudijo tovrstne storitve, zato imata omejevanje in krčenje tovrstnih storitev večje posledice za ženske, saj ogroža njihovo ekonomsko neodvisnost.

Ukrepi za usklajevanje poklicnega in družinskega življenja ne spodbujajo enakopravne delitve plačanega in neplačanega dela med moškimi in ženskami, temveč reproducirajo obstoječe neenakosti v zasebni sferi. Spolno nevtralni ukrepi, ki naj bi omogočali lažje usklajevanje obeh sfer življenja, zlasti fleksibilnih oblik dela in jih večinsko uporabljajo ženske (npr. starševski dopust, bolniški dopust za nego bolnega otroka, možnost skrajšanega delovnika zaradi starševstva) ne spodbujajo enakopravne delitve plačanega in neplačanega dela med moškimi in ženskami, ampak dejansko poglobljajo neenakost žensk v javni in v zasebni sferi. Neplačano skrbstveno in gospodinjsko delo ne more ostati zgolj problem žensk, temveč celotne družbe.

Zato je treba spodbujati enakopravno delitev plačanega in neplačanega dela med moškimi in ženskami, ter s tem omogočati moškim večje vključevanje v zasebno sfero ter večjo vključevanje žensk v javni sferi.

Zahtevamo:

- ❖ usklajene politike enakih možnosti, družinske politike, politike zaposlovanja, migracijske, zdravstvene, stanovanjske in vseh drugih politik, ki na različno zadevajo življenja žensk in moških;
- ❖ sprejem nove resolucije o družinski politiki, ki bo temeljila na načelu enakosti žensk in moških na vseh področjih življenja;
- ❖ sprejem sistemskih rešitev, ki bodo finančno breme dolgotrajne oskrbe premaknile iz zasebne v javno sfero;
- ❖ individualizacija pravice do starševskega dopusta za mater in očeta;
- ❖ finančne spodbude za bolj enakopravno delitev skrbi za otroke in skrbstvenega dela med moškimi in ženskami;
- ❖ upoštevanje večšin in izkušenj iz zasebne sfere pri kandidiranju za delo in opravljanje javnih funkcij;
- ❖ zakonodajno ureditev in ustrezno uveljavitev enakopravnega položaja istospolnih družin;
- ❖ zvišanje nadomestila za starševski dopust zopet na 100 odstotkov;
- ❖ zahtevamo sistemsko raziskovanje o družinah in sistemsko evalvacijo učinkovanja socialnih in drugih politik na življenje žensk, otrok in družin.

Nasilje nad ženskami in deklicami

Grožnje, psihično nasilje, zalezovanje, fizično nasilje, spolno nasilje, spolno nadlegovanje, posilstvo, prisilna poroka, pornografija, prostitucija, trgovanje z ženskami in umori so razširjena kriminalna dejanja, storjena ženskam in deklicam. Nasilje nad ženskami je kršitev njihovih človekovih pravic in kršitev enakosti spolov. Preprečevanje in kaznovanje tega nasilja je ogledalo demokratičnosti družbe.

Nasilje nad ženskami je ena najbolj razširjenih in skritih oblik kršenja človekovih pravic in temeljnih svoboščin žensk in je pandemičen družbeni problem. Nasilje je medosebno, institucionalno in strukturno nasilje. Vsi trije nivoji se med seboj prepletajo in součinkujejo. Nasilje nad ženskami je posledica neenake porazdelitve moči med spoloma v družbi, a hkrati tudi način, preko katerega se patriarhalna kultura neenakosti učinkovito ohranja in utrjuje.

Pri preprečevanju nasilja v družini, trgovanja z ljudmi in krepitvi enakosti spolov je bil v Sloveniji dosežen premik na normativni ravni. Sprejeti dokumenti so spolno slepi in se ne ukvarjajo z nasiljem nad ženskami kot strukturnim vprašanjem. Nasilje nad ženskami je politični, ekonomski, zdravstveni in velik socialni problem in ne zasebni problem posamezne ženske oziroma družine.

Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in partnerskih odnosih iz leta 2010 je pokazala, da je vsaka druga ženska (56,1 %) od dopolnjenega 15. leta starosti doživela eno od oblik nasilja. Najpogosteje so doživljale psihično nasilje (49,3 %), potem fizično (23,0 %), premoženjsko (14,1 %), omejevanje gibanja (13,9 %) in spolno nasilje (6,5 %). Slovenija je na področju trgovanja z ženskami za namene spolnega izkoriščanja tako država izvora, kot tudi država tranzita in ciljna država. Uradni podatki o trgovanju z ljudmi in izkoriščanju ljudi zaradi prostitucije in pornografije so zelo skopi, saj so prijave kaznivih dejanj redke. Neustrezno je urejena tudi pomoč in podpora žrtvam trgovanja z ljudmi, saj področna zakonodaja, zlasti žrtvam brez državljanstva v Republiki Sloveniji ali drugega pravno urejenega statusa, celovite pomoči ne omogoča.

Upoštevati je potrebno raznolikost potreb in identitet žensk in poskrbeti, da nobena ne ostane brez zaščite, informacij in podpore, da dobi socialno varstveno, psihosocialno, pravno varstvo in odškodnino. Posebno skrb je potrebno nameniti skupinam žensk z manj moči.

V javnosti in v institucijah še vedno ni povsem preseženo pojmovanje nasilja nad ženskami kot zasebnega vprašanja, zato izginja iz političnih agend. (P)ostaja nevidno in podcenjeno, kar spodbuja tudi k seksualizaciji in pornifikaciji javne sfere in vseh medijev. Žrtve v Sloveniji nimajo enakega dostopa do različnih storitev, nimajo dostopa do brezplačne dolgoročne podpore in pomoči.

Storilci pogosto ostajajo nekaznovani, pregon in kaznovanje storilcev nasilja še vedno ni dovolj hiter in učinkovit. Primanjkuje znanja in spretnosti za učinkovito preprečevanje nasilja nad ženskami. Ni medinstitucionalnega koordiniranega sistema, ni kontinuiranega in usklajenega spremljanja podatkov.

Zahtevamo:

- ❖ ratifikacijo istanbulske konvencije – *Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini* – in uveljavitev sistema dela, ki ga konvencija terja;
- ❖ razmislek in sprejetje potrebnih in nujnih sprememb *Zakona o preprečevanju nasilja v družini* (ZPND);
- ❖ da se kaznivo dejanje grožnje, ki se zdaj preganja na zasebno tožbo, spremeni v pregon po uradni dolžnosti;
- ❖ spremembo sodne prakse v postopku odločanja o pravici do odškodnine za žrtve nasilja, ki bo smiselno vrednotila in upoštevala psihično nasilje, ki ga je doživela žrtev nasilja;
- ❖ spremembo diskriminatorne zakonodaje glede odškodnin žrtvam trgovanja z ljudmi, do katerih so zdaj upravičene samo osebe iz držav članic EU, saj večina žrtev prihaja iz držav, ki niso članice EU;
- ❖ dosledno izvajanje pravice žrtve nasilja v družini, do spremstva v sodnih in drugih postopkih, povezanih z nasiljem; ukinitvev mediacije kot načina reševanja primerov nasilja nad ženskami; spremembo pravnega postopka, ki žrtvi nalaga založitev stroškov do začasnega zastopnika in pravico, da je žrtev seznanjena s sprejetimi ukrepi, prekinitvami ali začetkom izvajanja sankcij, ki jih določi sodišče;
- ❖ spremembo kazenskega postopka tako, da se stroški postopka ob umiku oškodovančevega predloga ne naložijo v plačilo oškodovancu, ki je ali je bil z obdolžencem v družinski ali kakšni drugi trajnejši življenjski skupnosti, dejanje pa je s to skupnostjo povezano;
- ❖ sprejem protokola za izvajanje stikov pod nadzorom med otroki in starši v primerih nasilja z zaščito žrtev in v korist otrok;
- ❖ pregon groženj strokovnim delavkam in delavcem po uradni dolžnosti in da se izdaja lokacije varne hiše opredeli kot kaznivo dejanje, ki se preganja na predlog;
- ❖ sistematično osnovno, nadaljevalno in kontinuirano izobraževanje ljudi, ki delajo na področju nasilja v različnih službah.

Revščina

Danes je svet kot celota tako bogat kot še nikoli in hkrati še nikoli ni toliko ljudi živelo v revščini. Po podatkih Oxfam International ima 85 najbogatejših posameznikov (ne manjka nobena ničla!) skupaj toliko bogastva kot 3,6 milijarde najrevnejših.

V Sloveniji je stopnja tveganja revščine v letu 1995 znašala 12,9 %, leta 2013 pa že 14,5 % (= 291.000 oseb).

Razmeroma nizki izdatki za socialno zaščito so učinkovito zniževali stopnjo tveganja revščine v Sloveniji. Pa kljub temu je država v zadnjih letih, pospešeno pa v zadnjih petih letih, sprejemala spremembe socialne zakonodaje, ki so drastično zarezale v obseg socialnih pravic. Krčenje socialnih pravic je del vseevropske neoliberalne strategije, ki sili nacionalne države v konkurenčno tekmo na osnovi zniževanja ekonomskih in socialnih pravic ljudi.

Analiza Ženskega lobija Slovenije o vplivu vladnih proti kriznih ukrepov na položaj spolov je pokazala, da ti ukrepi še dodatno povečujejo neenakost med spoloma. Ženske so namreč tiste, ki so že tako slabše plačane, prevladujejo v poklicih, ki so nižje ovrednoteni, ob razpadu zakonskih in partnerskih zvez prevzamejo skrb za otroke, njihova ekonomska neodvisnost in socialna varnost pa stojita in padeta na dostopnih storitvah in transferjih socialne države.

Tudi sicer se vse več strokovnjakinj in strokovnjakov strinja, da nižanje socialnih pravic in rušenje socialne države, ki smo jim v preteklih letih priča po celotni Evropi in širše, ni posledica ekonomske krize, ampak le – ta služi zgolj kot izgovor. Uničenje socialne države je del vzpostavitve novega družbenega reda, katerega gonilna sila je dobiček za vsako ceno.

Revščina je ženskega spola; tako in drugače: pri nas so osebe z najvišjimi stopnjami tveganja revščine glede na starost in spol ženske, starejše od 64 let, glede na status aktivnosti brezposelne osebe, upokojene ženske in druge neaktivne ženske, ter glede na tip gospodinjstva enočlanska gospodinjstva in enostarševska gospodinjstva, kjer tudi prevladujejo ženske. Torej je v Sloveniji enako kot drugod po svetu, ko revščina prizadene ženske bolj kot moške. Ženske in deklince se z revščino soočajo pogosteje kot moški in fantje. Revščina ni naključje, zanjo niso odgovorne posameznice in posamezniki in je groba kršitev nedeljivih človekovih pravic. Revščina ženskam še bolj kot moškim jemlje moč, samozavest in zmanjšuje njihovo zmožnost za enakopravno sodelovanje v družbenem in političnem življenju.

Zahtevamo:

- ❖ sprejem jasnih opredelitev, kako bo država uresničevala z ustavo zagotovljeno zavezo o socialni državi in zaveze o zmanjševanju in odpravljanju revščine;
- ❖ da se revščino prepozna in obravnava kot strukturni problem, ki prizadene posameznico in posameznika;
- ❖ da država s svojimi razvojnimi politikami in politikami reinvestiranja poskrbi za ekonomsko neodvisno življenje za delo sposobnih žensk in moških, s svojimi politikami redistribucije pa za dostojno preživetje vseh ljudi, ki ne morejo preživeti od lastnega dela;
- ❖ da se revščino spremlja in raziskuje intersekcijsko: po spolu, etničnosti, starosti, izobrazbi, telesni in intelektualni oviranosti in drugih značilnostih, ki pomembno vplivajo na revščino.
- ❖ da morajo sprejeti ukrepi upoštevati, da ljudje iz ranljivih skupin doživljajo večkratna prikrajšanja;
- ❖ da se višino denarne socialne pomoči izenači z zneskom, ki ga ljudje potrebujejo za preživetje;
- ❖ da denarna socialna pomoč ne bo več kredit, ki bi ga morala prejemnica, prejemnik vrniti, ampak socialna pravica, ki jo zagotavlja država in s tem izkazuje naravnost k enakosti, socialni pravičnosti in vključujočemu razvoju;
- ❖ da se uvede univerzalni temeljni dohodek v višini, ki omogoča dostojno preživetje posameznice in posameznika;
- ❖ redistribucijo bogastva kot ključnega instrumenta za izhod iz revščine;

- ❖ da so humanitarne in dobrotne akcije izvajajo v izjemnih okoliščinah – ne morejo in ne smejo pa nadomeščati odgovornosti države, da skrbi za ljudi, ki tega sami ne zmorejo.

Spolne in reproduktivne pravice

V Sloveniji smo pravico do zdravja in tudi pravice, ki iz nje izhajajo in so povezane s spolnostjo in rojevanjem oziroma spolne in reproduktivne pravice (SRP) zapisali v ustavo in zdravstvene zakone že v 70. letih prejšnjega stoletja in smo jih izvajali na visoki ravni.

V zadnjih 20. letih so se zaradi političnih in ekonomskih sprememb začeli uveljavljati novi standardi v enakosti, pravicah, solidarnosti in dostopnosti. To se je odrazilo v zmanjševanju skrbi za spolno in reproduktivno zdravje in v povečevanju kršitev teh pravic, še posebno pri ogroženih skupinah žensk (mladostnicah, revnih, begunkah, Rominjah, žrtvah nasilja, gibalno oviranih ženskah) in tudi moških ter drugače spolno usmerjenih.

Nedopustno je, da so ogrožena življenja žensk zaradi rojevanja ali bolezni, ki se jih da hitro odkriti in zdraviti. Pa vendar se je povprečna tri letna maternalna umrljivost povečala za tri krat, od 6,5 smrti na 100.000 živorojenih otrok v letih 1991–93 (4 smrti) na 18,2 na 100.000 v letih 2006–08 (11 smrti), kar je uvrstilo Slovenijo med evropske države z najvišjo stopnjo te umrljivosti. V zadnjih treh letih (2009–11), za katera so podatki dostopni, se je sicer občutno znižala, kar na 1,5 na 100.000 živorojenih, vendar pa za enkrat še ni mogoče oceniti, da se je povečevanje maternalne umrljivosti ustavilo.

Zaradi naraščanja pojavnosti raka dojke v zadnjih 20. letih je leta 2010, ko imamo zadnje dostopne podatke, zbolelo kar 123 od 100.000 žensk in umrlo 421 od 1268 bolnih žensk. Nacionalni presejalni program za zgodnje odkrivanje raka dojke, ki je po večletnih pripravah leta 2008 začel delovati, ima še vedno zelo velike organizacijske težave ter deluje le v dveh regijah.

Tudi pravice žensk do osebne svobode in varnosti ter do informiranosti in izobrazbe so pogosto kršene. Do njih je prišlo zaradi ukinitve sistematične zastavljene vzgoje za zdravo spolnost v šolah, ki se je začela izvajati ob koncu 80. let. Mladostnice so prikrajšane tudi za posvetovalnice za mladostnice, ki jih ni bilo mogoče izvesti zaradi kadrovske preobremenjenosti in neustrezne usposobljenosti ginekologov za poseben pristop do mladostnic. Pravica ženske do splava je za enkrat skoraj edina, če ne edina pravica, ki je precej redko kršena. Splavnost se vztrajno znižuje, vendar so razlike med slovenskimi regijami še vedno prevelike.

V zadnjih letih se poslabšuje tudi dostopnost do ginekologinje ali ginekologa na primarni ravni. Glavni razlog je v premajhnem številu ginekologov, ki morajo skrbeti za nerazumno veliko število žensk. Leta 2012 bi moral ginekolog skrbeti povprečno za 6500 žensk, v nekaterih regijah pa celo za 7000 do 8000 žensk, kar je precej več kot bi bilo primerno po strokovnih kriterijih. Zaradi preobremenjenosti ginekologi omejujejo obiske in predvsem ne sprejemajo novih žensk, kar najbolj občutijo mladostnice. Zato se povečuje nevarnost za uvedbo doplačil za nekatere storitve reproduktivnega zdravstvenega varstva, ki so sicer krite iz obveznega zdravstvenega zavarovanja kot sta kontracepcija ali zdravljenje neplodnosti. Slaba je tudi dostopnost do drugih dejavnosti, ki nudijo ženskam strokovno svetovanje in oporo pri težavah v duševnem in reproduktivnem zdravju zaradi vseh vrst nasilja. Tudi moški

in drugače spolno usmerjeni nimajo nikakršnega dostopa do reproduktivnega zdravstvenega varstva. Vse to vedno bolj na široko odpira pot za komercializacijo storitev in za povečevanje neenakosti v zdravju.

Duševno zdravje je povezano z različnimi dejavniki tveganja in varovalnimi dejavniki. Ti obsegajo socio-ekonomske (kot so revščina, brezposelnost, pogoji zaposlovanja, delo v družini), fiziološke (telesna bolezen, »somatizacija« stiske) in psihološke dejavnike (izguba, socialna izolacija).

Statistični podatki kažejo, da so ženske še vedno bolj ogrožene zaradi ponavljajoče se izkušnje nasilja in zlorabe. To velja tako za obdobje otroštva kot odraslosti. Obstaja precej raziskav, ki izkušnjo spolne zlorabe v otroštvu in nasilja v družini povezujejo z dolgotrajno duševno stisko, prav tako pa tudi s fizičnimi težavami in težavami v spolnosti. Nasilje nad ženskami, ki ga povzročajo njihovi intimni partnerji ali neznanci, je gotovo najbolj prevladujoč in najbolj značilen spolno opredeljen izvor depresije, tesnobe, paničnih napadov, socialnih fobij, samopoškodb, uživanja substanc, reviktimizacije pri ženskah. Študije kažejo, da med ženskami, ki trpijo zaradi depresije in poskusov samomora, prevladujejo zlorabljene ženske. So tudi pogostejše uporabnice služb duševnega zdravja. Nasilje povzroča vse psihične odzive, ki so prepoznani v socialni teoriji depresij: občutek ponižanja, nizko samovrednotenje, podrejenost in omejen izhod, ujetost.

Pravice žensk do odločanja o lastnem telesu, do spolnosti in rojevanja ter do svobodnega odločanja o rojstvu otrok, so bistvene za razvoj in napredek družbe, ki spoštuje enakost spolov. Do zdaj vse slovenske vlade in vsi njeni resorji niso pokazali dovolj odgovornosti za uresničitev obljub izpred 20. let in za razrešitev sedanjih problemov spolnega in reproduktivnega zdravstvenega varstva in dejavnikov, ki vplivajo nanj ter za uresničevanje spolnih in reproduktivnih pravic. Zatajila pa je tudi civilna družba, ki je delovala preveč parcialno in se ni v zadostni meri povezovala tako na nacionalni kot na mednarodni ravni.

Zahtevamo:

- ❖ da skrb za spolno in reproduktivno zdravje postane prioriteta slovenske vlade in se integrira v vse politike;
- ❖ sprejem strategije varovanja in krepitve spolnega in reproduktivnega zdravja, ki bo zagotovila spoštovanje, varstvo in uresničevanje spolnih in reproduktivnih pravic žensk in moških ter upoštevala regijske in socialno ekonomske razlike;
- ❖ kakovostno javno reproduktivno zdravstveno varstvo, ki bo omogočilo dostop do vseh dokazano učinkovitih storitev, ki bodo v celoti krite iz obveznega zdravstvenega zavarovanja;
- ❖ da se posebna skrb nameni spolnemu in reproduktivnemu zdravju mladih in ogroženih skupin z uvedbo kvalitetne vzgoje za zdravo spolnost v šolah in z oblikovanjem novih organizacijskih oblik reproduktivnega zdravstvenega varstva, prijaznih do najbolj ogroženih skupin žensk (mladostnice, revne, žrtve nasilja, begunke, Rominje, gibalno ovirane ženske, lezbijke, biseksualke, transseksualke) in moških ter drugače usmerjenih; spremembo zakona, da država zagotovi ustavno pravico do svobodne izbire o rojstvu otrok, da se v javni zdravstveni mreži prepreči izvajanje ugovora vesti zdravnikov v zvezi z opravljanjem splava in predpisovanjem kontracepcije;

- ❖ enakopravno vključitev t.i. socialnih pristopov v razumevanje zdravja in v delo strokovnih služb v zdravstvu, saj ti omogočajo občutljivost za vprašanja spolov in odzivnost na socialne okoliščine, kot so nasilje nad ženskami, revščina, preobremenjenost s skrbniškim delom in druge, kot tudi na njihove posledice na zdravje in duševno zdravje;
- ❖ da se začne uresničevati konvencijo o pravicah ljudi z ovirami in evropske direktive o dezinstitutizaciji in s tem omogoči velikemu številu žensk, ki so obsojene na dolgotrajno bivanje v socialnih zavodih v Sloveniji, da se ponovno vrnejo v skupnost.

Bodočnost ženskega gibanja

Ženske v Sloveniji in v EU si delimo popolnoma enake temeljne izzive: skupaj smo ujete v napačen razvojni koncept in v demokraski primanjkljaj, ki ne zadeva samo neenakost žensk, ampak je del vse hujšega primanjkljaja demokracije na vseh ravneh. V vsej EU smo priče spreminjanja demokracije iz vladavine ljudstva v vladavino vse bolj globaliziranih oligarhij, kar ruši zaupanje ljudi v temeljne demokratične institucije in jih izroča v roke populističnih diktatur.

Način spopadanja s krizo, ki nas zdaj vodi stran od civilizacijskih soglasij doseženih v Peking, lahko zasukamo v smer sonaravnega, vključujočega razvoja le, če okrepimo solidarnost z manj razvitimi v EU in EU z manj razvitimi deli sveta, če v EU okrepimo solidarnost, tudi med ženskami. V to moramo pritegniti moške, in se trdneje povezati z vsemi gibanji drugih marginaliziranih skupin, ki vse zahtevajo, tako kot me, socialno pravično, transparentno in ljudem odgovorno, participativno evropsko demokracijo.

Obuditi moramo slovensko in vseevropsko žensko gibanje in ga povezati v velike koalicije za reševanje posameznih vprašanj. Iz napredkov, ki smo jih v zadnjih dvajsetih letih izbojevale v človekovih pravicah na nekaterih področjih, in iz analize porazov, ki smo jih utrpeli na drugih, smo se naučile, da potrebujemo prožno, delovno poveznost okrog konkretnih ciljev.

S tem *Manifestom* pozivamo k sodelovanju vse ženske: v vladi, v DZ, občinskih svetih, županje, članice vodstev političnih strank, sindikatov in združenj zaposlovalcev, zbornic rektorice, dekanice, raziskovalke, umetnice, podjetnice, sindikalne voditeljice, novinarke, aktiviske v športu in v različnih nevladnih organizacijah, da strnemo vrste in organiziramo delo za vključevanje naših skupnih zahtev v delo pristojnih organov odločanja.

Obnoviti moramo in narediti mnogo močnejše, bolj transparentne in organiziranemu ženskemu gibanju in ljudem bolj odgovorne državne mehanizme za enakost spolov.

Zahtevamo:

- ❖ izboljšanje spolno občutljive statistike in financiranje potrebnih raziskav;
- ❖ varuhinjo pravic žensk;
- ❖ ministrstvo ali vsaj ministrico brez listnice za ženske z jasnimi pooblastili, dovolj velikim proračunom in s pristojnostmi, da bo lahko uveljavila načelo enakosti spolov v vseh resorjih in državnih institucijah;
- ❖ spolno občutljive proračune (državne, občin in skladov);

- ❖ sistemsko podporo na področju enakosti spolov, podporo njihovemu mreženju in obvezno vključevanje ter upoštevanje njihovih stališč in mnenj v oblikovanju politik na tem področju;
- ❖ odpravo seksistične rabe jezika, seksizma in promocije stereotipov v programskih vsebinah javne televizije in radia ter uravnoteženo prisotnost žensk v medijski obravnavi vseh vprašanj.

Novo družbeno razvojno soglasje, ki bo temeljilo na enakosti spolov, je mogoče zasnovati ter uresničiti samo z demokratičnim dialogom v družbi in s sodelovanjem vseh, žensk in moških, ki se tega zavedamo.

Brdo pri Kranju, 14. 11. 2014